

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Тихомир Николов Митев,
доцент в Пловдивски университет „Паисий Хилендарски

на дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор на науките“

по: област на висше образование Социални, стопански и правни науки
професионално направление Социология, антропология и науки за културата (Социология)

Автор: доц. д-р Антоанета Лозева Дончева, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Тема: Социална и персонална ентропия в творчеството на Самюъл Бекет

1. Предмет на рецензиране

Със заповед № РД-21-715 от 15.04.2022 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Социална и персонална ентропия в творчеството на Самюъл Бекет“ за придобиване на научната степен „доктор на науките“ на ПУ в област на висше образование *Социални, стопански и правни науки*, професионално направление *Социология, антропология и науки за културата* (Социология). Автор на дисертационния труд е доц. д-р Антоанета Лозева Дончева от катедра “Приложна и институционална социология” към Философско-исторически факултет на Пловдивски университет.

Представеният от доц. д-р Антоанета Лозева Дончева комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.45 (4) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- копие от диплома за образователната и научна степен „доктор“;
- протоколи от катедрени съвети, свързани с откриване на процедурата и с предварителното обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;

- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на минималните национални изисквания;

Кандидатът е приложил 8 броя статии по темата на дисертацията.

2. Кратки биографични данни

Антоанета Дончева е завършила Немска езикова гимназия в гр. Хасково. През 1983 г. Завършва специалност *Библиотекознание и библиография* в Държавен библиотечарски институт, а през 1989 г. Специалност *Българска филология* в Софийски университет „Св. Кл. Охридски“. Завършва магистърската програма „Изкуството – начин на мислене“ в Нов български университет. Придобива научно-образователната степен доктор по научната специалност *Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия* с тема на дисертационния труд „Драматургията на Луиджи Пирандело. Проблемът за идентичността. Субверсия на мимезиса“ в Нов български университет през 2006 г. Хабилитира се през 2014 г. в професионално направление 3.1. в Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ с тема на труда „Азът и Другият в западноевропейската култура на XX в.“, където понастоящем е и щатен преподавател. През годините е специализирала в България и чужбина.

Антоанета Дончева е утвърдено име в българската хуманитаристика с богат професионален опит в образователни и културни институции. Тя е член на множество български и международни научни организации. Автор и редактор в научни списания и уважавани издания. Участник в множество национални и международни конференции и симпозиуми.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Представените в дисертационния труд на доц. д-р Антоанета Дончева тема и изследователски предмет са безапелационно и болезнено актуални. Кризата на идентичността на късномодерния индивид в контекста на ерозираните модерни социални структури е интелектуално предизвикателство, с което последните поколения социални изследователи активно се занимават. Още тук следва да отчетем смелостта и оригиналността,

с които Антоанета Дончева подхожда към проблема – първо, поемайки риска да приеме ентропията като продуктивен изследователски „ключ“ и второ, въвличайки творчеството на Самюел Бекет в разнищването на един от най-сложните проблеми на съвременната хуманитаристика и социалните науки въобще. Смелост, даваща кураж и на читателя да навлезе в лабиринтите на унинието, в което е захвърлен съвременният човек. Но не безразсъдна смелост, а решимост абсурдът да бъде приет и прегърнат като *„епос за човека, попаднал в Чистилището на постмодерната епоха“*.

И не на последно място: в действителност поставеният от Антоанета Дончева изследователски проблем, формулираните цели и задачи на дисертационния труд, не просто отговарят на потребността ни за ориентация в разкъсания социален и персонален свят на индивида, но и актуализират възможни изследователски хоризонти и вектори за нови форми на равновесие в отношенията личност-общество.

4. Познаване на проблема

В последното десетилетие Антоанета Дончева се е доказала като един от малкото задълбочени познавачи на творчеството на Самюел Бекет. Особено що се отнася до „преводът“ и „операционализацията“ на неговите дискурсивни форми и обекти в качеството им не само на литературни образци, но и на значими социалнонаучни проблеми. И не само на национално ниво. Нейните публикации и участия в международни конференции и семинари са индикатор за видимостта на интелектуалните усилия на Дончева и атестат за приемането ѝ в тази световна общност.

В дисертационния труд намират пространство най-важните тези и постижения, „общи“ и „тесни“ места в изследванията върху Бекет на водещи изследователи на творчеството му – философи, хуманитаристи и социални учени. Нещо повече трудът на Антоанета Дончева е не само отличен бекетоложки калейдоскоп, представящ огромната критическа литература, посветена на гениалния ирландски автор, но и възможност пред изкушените специалисти и любители да открият един характерен и оригинален прочит на неговите открития.

5. Методика на изследването

С оглед на поставените цели и задачи на дисертационното изследване Антоанета Дончева предприема една, както самата тя я нарича, „компаративистичната стратегия“ на изграждане на методологията на изследването. Дали заради хетерогенността на изследователския предмет, дали заради амбициозността подходът към него да бъде

едновременно интердисциплинарен и фокусиран върху извличането на „драматургията“ на Бекет в качеството ѝ на инструмент за социалнонаучен анализ, или заради проблематичното наличие на емпиричен референт, прибързано авторът може да бъде укорен в еkleктичност и липса на експлицитен методически проект, който да дисциплинира изследването. Но тъй като вярвам, че изследователят е длъжен и отговорен към своя предмет, считам че поетият от Антоанета Дончева риск е не само оправдан, но и необходим. Интерпретацията на Бекетовите смислови форми е невъзможна без ангажиране с брикольорски арсенал, който оставайки в лабиринтите на езика (му) да даде шанс за изграждане на една, ако използвам термина на Дончева, „протезна методология“.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд със заглавие „Социална и персонална ентропия в творчеството на Самюъл Бекет“ е структуриран в увод, четири глави, заключение и цитирана литература. Количествено – в 459 страници (825 725 знака). Това е безспорно мащабен труд, отговарящ на изискванията за присъждане на степента „доктор на науките“. Но не само формално и количествено. Представената за рецензиране дисертация е солидно и задълбочено изследване, структурирано внимателно и с усет към спецификата на поставените цели и задачи.

Уводът представя същността и актуалността на изследователския проблем, както и обща картина на състоянието на изследванията по него досега. Целта и задачите са коректно очертани. Тази част е удачно построена и подготвя читателя за характера на изложението. Главите от първа до четвърта са „носещите колони“ на изследването в съдържателен смисъл. Те находчиво са фокусирани върху основните категории в Бекетовия универсум – езикът, празнотата, тялото и времето. В първа глава Антоанета Дончева се заема със задачата да разкрие тайните на „*литературата на не-словото*“, дискурсът на мълчанието – задължителен „вход“ пред всеки, който иска да се докосне и евентуално да схване разбягващия се свят на Бекет. Тук тя не само очертава контекста, влиянията и иновациите, характерни за този трудно уловим свят, но и предлага оригинални пътища за неговия анализ. Втора глава се концентрира върху зейналата от „*изтощения език*“ на Бекет празнота. Дончева разкрива проявленията на празнотата най-вече като „редуциране на пространствено–времевите координати“ на битието; празнотата, породена от изстиването на напреженията между опозиции като битие-небитие, Аз-не-АЗ, води до „една лишена от референциалност вселена“. А това, логично, подтиква Антоанета Дончева да се обърне към тялото (Трета глава) „*като граница и медиатор*“, „*съединителна тъкан*“ на Аза с битието

– но и в известен смисъл „черна кутия“ – за трансляция на тези напрежения. Тук, следвайки Бекет, тя се спира на болката, ин-валидността на тялото, като абсурдна възможност за пребиваване отсам големите разкази и смислови форми. Четвърта глава е посветена на времето – основна тема в усилията на много от интелектуалците на 20 в. Тук Дончева успява да улови и разкрие оригиналността на Бекетовото разбиране – застопореността на неговите герои във *„вековечността“* на *„едно безкрайно, еднообразно и безсмислено настояще“*. Тук – както и в останалите глави – авторът въвлича изследователи и мислители от различни области на познанието и школи. Тук, но не само тук, бриколажния подход на Дончева ѝ помага да обгърне изтъняващото време, като така разкрие не само магията, но и просторите, които отсъствието, като парадоксален на пръв поглед двигател на съществуването, предлага.

Заклучението на дисертационния труд предлага обобщение на постигнатите в изследването резултати. То се явява удачна рамка за финал на този капитален труд.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приносните моменти и значими резултати са коректно изведени и формулирани. В действителност представения дисертационен труд е не просто работа върху творчеството на Самюел Бекет, но и изследване посветено на значимостта на неговите открития за хуманитаристиката. Такъв труд е преди всичко културно събитие. А като реализация представлява и високо научно постижение, което вярвам, че ще има и дългосрочен отзвук в дисциплинарни пространства на хуманитарните и социални науки.

Изведените, вследствие на прецизните анализи в отделните глави хрумки, открития и понятия, са действително иновативни и оригинални. Затова има някои важни условия за възможност, които трябва да бъдат споменати. Като започнем от нескритата лична ангажираност и посветеност по отношение на творчеството и личността на Бекет, които Антоанета Дончева мобилизира по един изключително продуктивен начин, преминаем през смелия интердисциплинарен брикольорски подход и вниманието към детайла и завършим с имплицитно присъстващата в текста емпатия към болката на късномодерния човек.

В действителност дисертационния труд ни предлага значими резултати както в теоретико-предметно отношение, така и в методологически план. А идеите за персонална и социална ентропия и за протезната идентичност, са не просто хрумки, а методично развити и защитени понятия, които имат сериозен потенциал за развитие и инструментализиране в хуманитарните и социални изследвания.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Въпреки че доцент Антоанета Дончева е посочила и приложила осем публикации по темата на дисертационния труд, от документацията (напр. Приложение 1 към биографичната справка) е видно, че през последните десет години тя е публикувала общо близо 20 други, които намирам за пряко свързани с темата на дисертационния труд. Три от тях са студии. Всички са в издания с научно рецензиране. Няма такива, публикувани в издания, индексирани в Scopus и Web of Science. Всички публикации са оригинални и отговарят на законовите изисквания за придобиването на научната степен 'доктор на науките'.

9. Лично участие на автора

Представените документи и публикации недвусмислено показват задълбочения интерес и отдаденост към темата на дисертационната работа, както и високата компетентност на неговия автор. В рецензираното изследване не е установено плагиатство, а изводите и приносите намирам за оригинални, представляващи лична заслуга.

10. Автореферат

Представеният за рецензиране автореферат е направен коректно, като синтезирано и в пълнота излага съдържанието, темата, предмета и проблема, целите и метода, структурата и хода на изследването. Авторефератът е направен според изискванията на действащите нормативни актове и отразява основните резултати от изследването. Приносните моменти са прецизно формулирани и посочени и отразяват постиженията на автора.

11. Критични забележки и препоръки

Преди всичко искам да призная, че за мен бе истинско удоволствие и сериозно интелектуално предизвикателство да се сблъскам с труда на Антоанета Дончева. Тази среща повдигна много въпроси и разкри пред мен възможни нови изследователски хоризонти и подходи. Убеден съм, че нейният труд ще провокира много въпроси и дебати както в тясно специализираните, така и в широките културни среди у нас и в чужбина. Тук ще си позволя само две бележки:

- Първата засяга предметната, теоретическа и методологическа обремененост на труда с един по-скоро хуманитаристки подход към проблема за идентичността на късномедерния индивид. Първо, считам, че именно социалнонаучната (социологическа) значимост на проблема, която е извън всякакво съмнение, не е достатъчно ясно и обосновано поставена, което води до, така да се каже, „нелегалното“ му социологическо проблематизиране. Второ, намирам, че съществува напрежение между брилянтния философско-литературен и културологичен анализ и собствено социологическия такъв. (Считам, че творчеството и откритията на Бекет действително биха могли да бъдат социологически тематизирани и инструментализирани, но е необходимо особено внимание към опасността от неконтролирано „определяване на метода“.) Намирам, че текстът има някои дефицити по отношение именно на по-експлицитен ангажимент със социологическата перспектива при анализа на изследователския проблем. Доколкото има заявка (и) за такъв. Един пример: имайки предвид находчивото въвличане на неортодоксалната феноменология на Мерло-Понти при анализа на тялото, намирам за озадачаваща липсата на доразвитата от Алфред Шютц Хусерлова идея за „жизнен свят“, в който „човешките същества, пребивавайки в естествена нагласа преживяват природата, културата и обществото, съотнасяйки се с техните предмети“ (Шютц 1999). Проблемът за напрежението между различните редове на социалната реалност и разколебаването на вярата във върховенството на всекидневния живот и господството на естествената нагласа са проблеми, които не само кореспондират с темите, занимаващи Антоанета Дончева, но биха „заземили“ нейния анализ.

- Намирам въвличането на елементи от Теорията за деец-мрежа за успешно в инструментален смисъл, т.е. като удачно доколкото нейните находки се използват „илюстративно“, както казва Антоанета Дончева, за целите на друг тип подход със собствена логика. Но следва да се има предвид, че, за да работят, трябва да се съблюдава собствената им мяра в корпуса на АНТ. Например, следва да се имат предвид най-малко три неща: 1) фундаменталния принцип за ирредукция, който стои зад нейната „метафизика“; 2) условността на термините човек и нечовек; 3) проблематичността в търсенето на съизмеримост между идеите на неортодоксалната феноменология и принципите на АНТ. Доколкото Дончева все пак опитва да удържи идеята за наличие на макар и разпадаща се субектност, ми се струва, че по адекватен избор за анализ на формите на присъствие в света, са развитите от Болтански pragmatic режими на ангажиране и форми на привързване на Енион.

Изложените бележки изразяват единствено моята перспектива към дисертационното изследване и не омаловажават избраният подход, проведения анализ и постигнатите резултати.

12. Лични впечатления

Познавам Антоанета Дончева като преподавател от катедра Приложна и институционална социология в Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, в която съм член и аз. Доц. Дончева е уважаван от преподаватели, служители и студенти, отдаден на работата си колега. В своята дейност тя демонстрира високи стандарти на отговорен професионалист и високоетичен учен.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Без съмнение трудът „Социална и персонална ентропия в творчеството на Самюъл“ отваря хоризонт за по-нататъшна работа както по изследователските тема и предмет, така и по отношение на обещаващите достижения и открития, до които Антоанета Дончева достига в своя труд. Интердисциплинарния характер на проблематиката задължава изследователя не само с „дистрибуцията“ и „преводът“ ѝ в релевантните дисциплинарни пространства, но ѝ налага необходимостта от продължаваща работа по стабилизирането на собствения ѝ статус на, както би казал Мишел Калон, „задължителна точка на преминаване“ за изкушените от темата за идентичността хуманитаристи и социални изследователи. С други думи, намирам за продуктивно дисертационните приноси и изследователски резултати да бъдат целенасочено таргетиращи, конвертиращи и инструментализирани по отношение и на емпирично ориентираното социалнонаучно познание. Моето усещане е, че те притежават силен евристичен потенциал, който си струва да бъде развит.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати напълно съответстват на минималните национални изисквания, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд съдържа оригинални и значими научни приноси и доказва, че Антоанета Дончева притежава висока професионална и научна компетентност и качества на завършен изследовател.

Поради гореизложеното, давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди научната степен „доктор на науките“** на Антоанета Лозева Дончева в област на висше образование Социални, стопански и правни науки, професионално направление *Социология, антропология и науки за културата* (Социология).

03.06.2022 г.

Рецензент:

(подпис)

доц. д-р Тихомир Митев

(ак. дл., н. ст., име, фамилия)